

ARPAÇI KARAÇAY KÖYÜNDEN ÜÇ MASAL

Rümeysa ÇİNPOLAT¹

Özet

Karaçay Türklerinin Türkiye’de yerleştiği yerlerden biri de Tokat’ın Sulusaray ilçesinde bulunan Arpacı Karaçay köyüdür. Daha önce, Türkiye’deki Karaçay Türklerinin yerleştiği yerlerle ilgili bazı çalışmalar yapılsa da, bu köyle ilgili bugüne kadar yayımlanmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada hem bu köy hakkında kısaca bilgi verilecek, hem de bu köyden derlediğimiz üç masalın yazıçevrimi ve Türkiye Türkçesine aktarması yapılacaktır. Ayrıca çalışmanın sonunda, derlenen masalarda geçen kelimelere ait bir de sözlük ilave edilecektir.

Anahtar Kavramlar: Karaçay Türkleri, Tokat, Sulusaray, Arpacı Karaçay, masal.

THREE TALES FROM ARPAÇI KARAÇAY VILLAGE

Abstract

One of the settlements where Karachay Turks are inhabited, is Arpacı Karaçay village located in Sulusaray district of Tokat province. Even though there have carried out some studies on the settlements of Karachay Turks living in Turkey, there has not been any published work on this village. In this study, firstly, some information on Arpacı Karaçay village has been given and then transcription and translation into Turkey Turkish of the three tales compiled in this village has been made. Besides, at the end of the study a glossary of tale texts is included.

Keywords: Karachay Turks, Tokat, Sulusaray, Arpacı Karaçay, tale.

¹ Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, rumeysacinpolat@hotmail.com.

1. GİRİŞ

1. 1. Türkiye'deki Karaçay Türkleri

Karaçay – Malkar Türkçesi; Kafkasya'nın en yüksek yeri olan Miñgi Taw (Elbrus Dağı) eteklerinde yaşayan Karaçay – Malkar Türklerinin konuştuğu, Türkçenin bir lehçesidir. Çeşitli sebeplerden ötürü ata yurtlarından ayrılmak zorunda kalan Karaçay – Malkar Türklerinin bir kısmı bugün Türkiye'de yaşamaktadır. Türkiye'ye çeşitli tarihlerde gelmiş olan Karaçay – Malkar Türkleri; Tokat, Eskişehir, Konya ve Afyon başta olmak üzere çeşitli şehirlere dağılmışlardır. Türkiye'ye göç eden Karaçay Türkleriyle ilgili olarak Osmanlı belgelerinde önemli veriler sunulmaktadır. Kemal Gurulkan, Ali Osman Çınar, Yusuf İhsan Genç ve Uğurhan Demirbaş tarafından hazırlanan Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri adlı iki ciltlik çalışmadan alınan aşağıdaki bilgiler, bu durumu örnekler niteliktedir:

I-42: Ankara vilâyetinde Sivrihisar kazâsının Erten mevki'inde iskân edilen Karaçay muhâcirleri için teşkil edilen köyün adının Süleymaniye olması (OB-I: 259-260)

I-80: Halep Vilâyeti'ne bağlı Kilis Kazâsı ile Bingazi Vilâyeti'nde, bin hâne için yeterli olabilecek boş arazi olduğundan bundan böyle Rostof'tan Adana'ya yerleşmek arzusuyla gelecek Karaçay muhâcirlerinin bu iki vilâyete sevk olunmalarının kararlaştırıldığı (OB-I: 382-387)

I-126: Konya'dan kaçarak Bursa'ya gelen Çerkes Karaçay muhâcirlerinden bir kısmı Sivrihisar'a nakledilmiş diğerlerinin ise Bursa'nın Aziziye kazâsındaki yerli halkın evlerine kendiliklerinden yerleştikleri ve Konya'ya dönmek istemeyip Hüdavendigâr Vilâyeti'nde iskânı kabul edecekleri (OB-I: 556-562)

I-127: Konya'ya gönderildikleri halde Hüdavendigâr Vilâyeti'nin Aziziye kazâsında yerleştirilmelerini isteyen Karaçay muhâcirlerinin, Karahisar sancağı Bolvadin kazâsında bulunan mîrî çayırda iskân edilmelerinin kararlaştırıldığı (OB-I: 563-564)

I-128: Rusya'dan göç ederek Ankara Sivrihisar kazâsında kendi istekleriyle yerleştirildikleri halde yörenin tabiat şartlarıyla uyum sağlayamayarak Yalova'da Sultaniye adı verilen arazide iskân edilmek isteyen Karaçay muhâcirleri için devletçe önemli masraflar yapılmış olduğundan, yeni iskân tekliflerinin araştırılarak uygulanabilirliğinin bildirilmesi (OB-I: 565-566)

II-51: Ankara Vilâyeti'nin Sivrihisar kazâsında Karaçay muhâcirleri için bin adet ev yapıldığı ve Konya Vilâyeti'nde yine Karaçay muhâcirleri için yeni evlerin inşâ edildiği (OB-II: 198-201)

II-156: Sivrihisar Kazâsı'na yerleştirilen Karaçay muhâcirlerinin, beldenin hava ve suyu ile uyum sağlayamayarak birçoklarının vefat etmesi üzerine yerlerinin Çifteler Çiftliği olarak değiştirilmesi talepleri (OB-II: 308-315)

Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına XIX. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 1920 başlarına kadar süren göç hareketlerinden Karaçay Türkleri de etkilenmiş ve Anadolu'ya göçen Karaçay Türkleri 13 köyde iskân edilmiştir. Ancak bu köylerden sadece 11'i bugün varlığını korumakta olup diğer ikisi kentleşme sürecinden etkilenmiştir (Bice 1991: 121-122).

Karaçay Türklerinin Türkiye'de yerleştirildiği köyler şunlardır:

- 1) Afyon – Doğlat
- 2) Ankara – Yağlıpınar
- 3) Eskişehir – Belpınar, Yazılıkaya, Akhisar, Gökçeyayla, Ertuğrul
- 4) İstanbul – Yalova
- 5) Kayseri – Eğrisöğüt
- 6) Konya – Başhüyük
- 7) Sivas – Emirler
- 8) Tokat – Arpacı Karaçay, Çilehane

Bahsi geçen köylerin nüfusunun yıllara göre dağılımı bir tablo ile tarafımızca gösterilmiştir (Bkz. Ek-1). Aşağıdaki tabloda da Arpacı Karaçay köyünün yıllara göre nüfus çizelgesi kentleşme sürecinin etkilerini örneklemektedir:

Kaynak	Yıl	Nüfus
<i>Bice</i>	1985	290
<i>Yerelnet</i>	1990	249
	2000	142
	2011	76
	2012	79
	2014	77

1. 2. Arpacı Karaçay Köyü

Türkiye'ye ilk göç edenlerin, 1880'li yıllarda Kafkasya'dan gelerek Tokat'ın Arpacı Karaçay Köyü'nde yaşayan Karaçay Türkleri olduğu tahmin edilmektedir. Burada yaşayan Karaçay Türkleri yaklaşık 140 yıldır Türkiye'de olmalarına rağmen, dil özelliklerinin büyük bir kısmını muhafaza etmişlerdir.

Tokat'ın Sulusaray ilçesine bağlı olan köy; tahminlere göre 1884 yılında kurulmuştur.² Arpacı ismi; köyün kurulduğu mevkiinin isminden gelmektedir. Karaçay ise, köy halkının kendi etnik isminden dolayı konulmuştur.

Köyün nüfusunun tamamını; kurulduğu tarihten beri, Kafkasya'dan göç eden Karaçay Türkleri oluşturmuştur. Arpacı Karaçay köyünde bugün yaklaşık 25 hane, 65-70 kişi vardır. Köy nüfusunun çoğunu emekliye ayrılmış

² Bilal Selkaya (1938)'e göre, Kafkasya'dan göçen Karaçay Türkleri, İstanbul'a gitme umudu ile gemiye binmişler, gemileri bozulunca Samsun'a inmek zorunda kalmışlardır. Samsun'dan Amasya'ya geçip burada muhacerat olarak kaydolmuşlardır. Bu kayıtların hâlâ arşivlerde olduğu söylenmektedir. Bir süre burada ikamet ettikten sonra Çorum, Zile, Tekke, Alpu dere gibi yerlere yerleşmişler, 1884 yılında ise köyün bugün bulunduğu yere gelmişlerdir.

yaşlılar oluşturmaktadır. Şu an köyde, Karaçay Türklerinden olmayan tek kişi; köyün imamıdır. Arpacı Karaçay köyü dışında nüfusun önemli bir kısmı Tokat'ın Turhal ilçesinde yaşamaktadır.³

Hayati Bice, Ufuk Tavkul, İsmail Doğan, Adilhan Adiloğlu gibi araştırmacılar tarafından, Karaçay Türklerinin Türkiye'de yerleştiği yerlerle ilgili bilgilerin de sunulduğu çalışmalar yapılmıştır. Gerek diğer çalışmalarda, gerekse Türkiye Karaçaylarını toplu şekilde işleyen İsmail Doğan'ın Türkiye Karaçayları ve Dilleri adlı çalışmasında Tokat'ın Sulusaray ilçesinde bulunan Arpacı Karaçay köyünden derleme yapılmamıştır. Rümeysa Çinpolat tarafından yapılan lisans bitirme tezi, daha önceki çalışmalarda yer verilmeyen bu bölgenin ağız özelliklerini incelemesi bakımından önemlidir.

1. 3. Karaçay Masalları

Bu çalışmada, Türkiye'den derlenen Karaçay masalları hakkında toplu bir çalışma yayımlanmamış olmakla birlikte Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi'nin Karaçay- Malkar Edebiyatı başlıklı 22. cildinde bulunan comakla/masallar başlığı altında verilen üç masal⁴ ile İsmail Doğan'ın eserinde geçen masal derlemelerinde yer almayan ve Tokat'ın Sulusaray ilçesine bağlı Arpacı Karaçay Köyü'nde yaşayan Karaçay Türklerinden derlenen üç masalın hem orijinal biçimi hem de Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.⁵

2. "Gunayçık" Masalı⁶

2.1. Karaçay Türkçesiyle Özgün Metin

Ertde ertde deydi Gunayçık dep biri barimiş. Ol Gunayçık koyda olturaymış, anası ölgendi. Anası ölgendiii, Gunayçık anasın cüklegendi, bir koyga gonak bargant.

"Ooo hoş keldiñ, hoş keldiñ, hoş keldiñ Gunayçık."

"Da anam da keldi." degendi.

"Gayda anañı biz keltireyik." degendile.

Bargandıla "Da ölüp turadı" degendile.

"Vaaay anam, anamı siz öltürdügüz."

"Yoh."

"Yoh anamı siz öltürdügüz bir kesek para berliksiz."

Bir kesek paranı bergenleee, algant da kelgendi.

³ Bunun haricinde Tokat, Amasya, Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya gibi şehirlerde de Karaçay Türkleri yaşamaktadır. Yurtdışında da Almanya, Hollanda, Fransa gibi ülkelerde ikamet edenler de vardır.

⁴ Korkmaz Mazan / *Korkmaz Mazan*, Aytekulu Aytek / *Aytek oğlu Aytek* ve Altın Kılıç bla Cinle / *Altın Kılıç ile Cinler*

⁵ Bu çalışmada yer alan üç masaldan biri (*Gunayçık*) daha önce Rümeysa Çinpolat'ın lisans bitirme tezinde işlenmiştir.

⁶ Derleme yapılan kişi: Hamit Çinpolat.

“Nettiñ Gunayçık?”

“İşte felanca koyga bardım da; “ölü allık, ölü allık” degenimde, gırılıp ketiyille, anamı aldıla da para berdile.” degendi.

Bu kerez, hepsi analarını öltürgenle, doğru bargandıla ol koyga. Ol koyga ya,

“Sizni ziyadan tuvganla, alay etip birisi de bizden birsüröv para alıp ketgent.” degenle de guvgandıla.

Andan soñra zaman kelgendi, bıla açuvlanganla da Gunayçıkni üyün cakganla. Üyüne bergenle ateşni. Andan sora Gunayçık bu kerez komürnü -üyünü ağaçları komür bolgandı- alanı arbaga cüklegent da gina bir koyga bargandı.

“Ooo buyur buyur buyur.” degenle.

Degendi ki “arbamda altınım bart” degendi.

“Aadam kişi cuk etmez, sen kel içine.” degenle. Birazdan kelgenle ki altın naylanat, komürdü.

“Vaay siz meni altınlarımı heb urladığız da komür guyduguz.”

Bu kerez tutganlaaa heb ödegenle, tolturğanla. Gina Gunayçık kelgendi koyga.

“Ne bolduñ?”

“-Altın bla kömür allık, altın bla- dedim de gırılıp ketiyille.” degendi. Ullahi harkeş üyün cakgant da gina bargandı gina guvğanla da iygenle.

“Alay etdi de birigiz bizni sada batdırdı.” degenle de.

“Şimdi neteyik neteyik Gunayçıkga?”

“Gunayçıkni öltüreyik.”

Bir malnı terisin kesgenle añga, anı içine atganla, alıp barganla da ırmahnı gıyırına, degendi ki biri:

“Bılayda öltüreyik hele koydan tayakla alıp keleyik.” degendi. Gunayçık da çuvalnı içinden:

“Biy bolmayma, biy bolmayma.” deb gıçırırımış. Bir çoban kelgent:

“Ne bolgandı?”

“Meni öltürükle, illa sen biy bol deyle, men biy bolmayma.” degent.

“Öyleyse” degent, “Sen kel goylanı küt, men biy bolayım.” degent. Anı, anı içine atganla ızına gaytıp tüyüp tebregenley:

“Biy bolama haaa” dep gıçırırımış.

“Yaaa biy bolluksa”, adamnı öltürgenle. Gunayçık goylanı sürgent de ketgendi. Aradan bir ekiçkün geçgenley Gunayçık salgant da kelgent birsüröv goy bla.

“Nettiñ?”

“Da tüydügüz da ırmahga atdıgız, -gırh gırh gırh- dedim da Allah mañga gırh goy berdi.” degent. “Eger elli desem edi elli berliget.” degendi. Harkeş, atasın tüygen atgandı anasın tüygen atgandı ne bergen ne bir zat. Gunayçık da tek başına koyda aşap içip çaşagant.

2.2. Türkiye Türkçesine Aktarma

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Gunayçık adında biri varmış. Bu Gunayçık köyde oturuyormuş. Annesi ölmüş. Gunayçık annesini de yüklenmiş bir köye misafirliğe gitmiş.

“Ooo hoş geldin, hoş geldin, hoş geldin Gunayçık.”

“Annem de geldi.” demiş.

“Anneni biz getirelim.” demişler. Gitmişler; “Annen ölmüş.” demişler.

“Aaah annem... Annemi siz öldürdünüz.”

“Hayır.”

“Hayır, siz öldürdünüz. Biraz para vereceksiniz.” demiş Gunayçık. Parayı vermişler, Gunayçık parayı alıp kendi köyüne gelmiş. Kendi köylüleri:

“Ne yaptın Gunayçık?”

“İşte falanca köye gittim de -ölü alacak, ölü alacak- diye bağırdığımda çok sevindiler, annemin ölüsünü aldılar da para verdiler.” demiş Gunayçık.

Bu kez hepsi annelerini öldürmüşler, doğruca o köye gitmişler. Gitmişler ya, o köydekiler:

“Sizi zinadan doğanlar, öyle yapıp birisi de bizden bir sürü para alıp gitti.” demişler ve kovmuşlar. Gel zaman git zaman bunlar sinirlenmişler de Gunayçık’ın evini yakmışlar. Evini ateşe vermişler. Ondan sonra Gunayçık bu sefer kömürü –evin odunları kömür olmuş– onları arabaya yüklemiş, yine bir köye gitmiş.

“Ooo buyur buyur buyur.” demişler. Demiş ki:

“Arabamda altınım var.”

“Amaaan kimse bir şey yapmaz, sen içeriye buyur.” demişler. Merak edip arabaya gidip bakmışlar ki altın ne gezer, hep kömür. Gunayçık’a bunu deyince;

“Vaaay siz benim altınlarımı hep çaldınız da yerine kömür doldurdunuz.” demiş. Bu sefer tutmuşlar hepsini ödemişler, arabayı altınla doldurmuşlar. Gunayçık yine kendi köyüne gelmiş. Köylüler:

“Ne yaptın?” diye sormuş.

“-Altınla kömür alacak, altınla kömür alacak- diye bağurdım, çok sevindiler, herkes aldı.” demiş. Herkes evini yakmış, o köye gitmişler:

“Geçenlerde biri de öyle yaptı da bizi batırdı.” diye yine kovulmuşlar.

“Şimdi ne yapalım Gunayçık’a?” diye düşünmüşler. İçlerinden biri:

“Gunayçık’ı öldürelim.” demiş. Bir ineğin derisini yüzmüşler, çuval haline getirmişler ve Gunayçık’ı onun içine atmışlar. Alıp ırmağın kenarına götürmüşler. İçlerinden biri;

“Burada öldürelim ama köyden değneklerimizi alıp gelelim de onu öldürmeden önce iyice bir dövelim.” demiş. Gunayçık da çuvalın içinde

“Bey olmuyorum, bey olmuyorum.” diye bağırıyormuş. Bir çoban gelmiş:

“Ne oldu?” diye sormuş.

“Beni öldürecekler, illa sen beyimiz ol diyorlar ben de bey olmuyorum.” demiş. Çoban da:

“O halde sen gel koyunları güt, ben bey olayım” demiş. Gunayçık’ı çuvalın içine atanlar gelip çuvaldaki çobanı dövmeye başlayınca çoban:

“Bey oluyorum haa” diye bağırması. Köylüler de:

“Yaa bey olacaksın.” deyip adamı öldürmüşler. Gunayçık da çobanın koyunlarını alıp gitmiş. Aradan bir iki gün geçince Gunayçık çıkıp gelmiş önünde bir sürü koyunla. Köylüler şaşırılmışlar ve sormuşlar:

“Ne yaptın?” diye. Gunayçık:

“Dövdünüz de ırmağa attınız, boğulurken -kırk, kırk, kırk- dedim, Allah bana kırk koyun verdi. Eğer elli deseydim elli koyun verecekti.” demiş. Babasını döven ırmağa atmış, annesini döven ırmağa atmış ama ne veren var ne bir şey. Gunayçık da köyde tek başına yiyip içip yaşamış.

3. “Hüsnü Yusuf” Masalı⁷

3.1. Karaçay Türkçesiyle Özgün Metin

Ertde ertdeee Hüsnü Yusuf deb bir aruv çaş barimiş. Bir üynü bir çaşımış. Andan sora guşla munu tögereğinde dolanaymişle munu gaçırıp keterigimişle. Gırh guş birden dolanaymiş. Hepsini guş tonu barimiş. Hüsnü Yusufnu da bir cerden gaçırganimişle. Anı kuş tonu barimiş da içinde da adam kiyimi barimiş. Bahçada bir gız turaymış kesi bir zat eke. Guşla uçup kelgenle kelgenle, Hüsnü Yusuf ol gızını körgendi. Guş tonunu teşğendi, kız bla söleşgendi. Andan

⁷ Derleme yapılan kişi: Latife Alkan.

“Netese?”

“Bahçadama. Sen netese?”

“Men anamı atamı bir cañgız çaşiyim, meni ma bu guşla gaçırıp keldile” degendi. “Sen mañga kel” degendi.

“Da men guşlaga galay barayım sen da uçub aylaniyseñ” degendi gız.

“Men seni asırrama bir cerde” degendi Hüsnü Yusuf. “Ey” degenle bla.

Gina guşla uçganla ketgenle. Da Hüsnü Yusuf’ga âşık bolgandı ol gız, sada aruv imiş. Andan sora aña da guş tonu kiydirgendi Hüsnü Yusuf. Bir keçe bargant Hüsnü Yusuf çıkğandı ol gızını içine algandı. Guşla hayatda catayimişle. Andan ertdemle bolgandı guşla uçganla uçganla sora Hüsnü Yusuf galgandı. Hüsnü Yusuf da guş tonunu kiygent da ala bla ketgendi gızını üyde goygandı, eşiknide kilit salgant da. Andan kelgendi bu guşla eşikde galgandıla hayatda. Hüsnü Yusuf içine kirgendi kızla söleşgendi. Hem çaş aruvimiş hem gız aruvimiş. Sora gina ertdemle bolganlay gina uçganla gız galgandı. Guşlanı biri degendi ki:

“Seni tünene da bir gonagiñ baredi, bugün da bir gonagiñ bardı. Ayt sen da zefil bolma ol da bolmasın, men blaga aytmam” degendi. Ol da aygant:

“Bılay bılay bir gız mañga âşık boldu, endi ol üydedi” degendi. “Keçe bolsa bunu bla turama kündüz uçama, aylanama” degendi. Guş degendi ki:

“Men alaga da aytmam” degendi.

Tura tura turgandı bu Hüsnü Yusufnu gatını bir sabiyçik tapğandı. Çaççıkları altındanimiş. Andan degendi ki:

“Bılay bılay boldu neteyik?” Hüsnü Yusuf degendi ki:

“Meni anamı üyü” degendi “garşıda bir üydü” degendi. “Men seni bir keçe alayga elteyim” degendi “guşla cuklasınla da. Sen bar, sabiyini da guçagiña al, Hüsnü Yusuf’nu canı üçün meni bir gonak etigiz de de bar ala seni erkeletirle, gonak eterle” degendi.

Eltgent gızını üyge, ızına gaçgant guşlaga. Gırh dene guş aytganlarını etmegenni talab alaymışle. Bu gatın bargandı -dañ dañ dañ- eşik urgandı.

“Kimni nesise?”

“Hüsnü Yusuf’nu canı üçün meni bu keçe bir gonak etigiz” degendi.

“Voo bizni Hüsnü Yusuf deb bir çaşbız bar edi sen anı ne bilese?”

“Meni gonak etigiz men aytırma sizge” degendi. Sora harkeş catğandan sora gızını bir üyde catdırganla. Sora kelgendi Hüsnü Yusuf terezeni gakğandı gızını turgan üyünü. Andan

“Netese igimise” degendi.

“İgime” dedi. “Kel bir, sabıyçıgıñ da bolgandı anı da körürse” dedi.

“Yoooh” dedi “Guşla bilsele seni da meni da parçalarla” dedi. Andan “Atama alay ayt” dedi “Hüsnü Yusuf’nu canı için meni bu keçelik da bir gonak etigiz deseñ ala seni eterle” dedi.

Bir da bir sabıyçıgı bolganımıñ. Andaaan sabıyçıgıne da bek guvangandıla dedi ki anası:

“Meni çaşıma galay uşayt” dedi. Hep da erkeletgenle.

Gina ikinci kelgent ayak tıñanlay terezeni urgent deydi.

“Netese?”

“İgime.”

“Sabıy netedi?”

“Ol da igidi.”

“Anam atam netelle?”

“Ala da igidile, bek erkeletelle meni” dedi gatın. Gina uçup ketgent bu.

Guşladan gorkaymış galığa. Sora gatın dedi ki

“Bılay etip turma bu guşlağa bir madar eteyik” dedi.

“Alise” dedi “Anama atama bildirme de mahleden bıçak cıy, üñüç cıy blanı hep cıy aña da cav cak” degen, “hep terezelege tiz keçe.” dedi. Andan dedi “Men da bılayda galırma” dedi. “Ala doğru kelirle terezeden hep maña hücum eterle meni öltürürge” dedi.

Andan bu bıçak, üñüç hepsini cıygandı terezege cabıdırgandıla. Guşla ertdemle garagandıla Hüsnü Yusuf çok! Anı üyün bileymişle doğru bargandıla terezeden alayga basgan tüş, alayga basgan tüş... Hep gırılğanla guşla deydi. Hüsnü Yusuf bla gız galgandıla deydi. Andan analarına aytğanla ertdemle birge:

“Ma bılay da bılay, men Hüsnü Yusuf’ma. Ma bu da kelinigizdi, guşla meni iyimiyle, men sizni biliyim da gorkuyim kelirge” degen. “Bu da kelinigiz men da çaşıgız”

Ala da guvañgandıla andan erkelegenle blanı. “Bir çaşbız eki boldu” degenle düğün etgenle oyun etgenle çaşları üyelerine cıyılğant. Ham kelin ham neme. Guvañgandıla, oynagandıla aşap çaşagandıla deydi.

3.2. Türkiye Türkçesine Aktarma

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Hüsnü Yusuf adında yakışıklı bir delikanlı yaşamış. Bir evin bir oğluymuş. Kuşlar bunun çevresinde dolaşmış bunu kaçırmak için. Kırk kuş birden dolaşıyormuş. Hepsini de kuş kılığındaymiş. Hüsnü Yusuf’u da bir yerden kaçırmışlarmış. O da kuş kılığındaymiş ama içinde insan bedeni

varmış. Bahçede bir kız varmış ve bir şeyler ekiyormuş. Kuşlar uçarak gelmişler, Hüsnü Yusuf da o kızı görmüş. Kuş kılığında çıkmış, insan kılığına girmiş ve kızla konuşmaya başlamış:

“Ne yapıyorsun?”

“Bahçedeyim. Sen ne yapıyorsun?”

“Ben anamın babamın biricik oğluydum. Bu kuşlar beni kaçırdı. Sen benimle evlen.” demiş.

“Ama ben kuşlara nasıl varayım sen de uçuyorsan?” diye sormuş kız.

“Ben seni saklarım bir yerde.” demiş Hüsnü Yusuf ve kız ile sözleşmişler.

Yine kuşlar uçup gitmiş. Ve Hüsnü Yusuf o kızı âşık olmuş, kız çok güzelmiş. Sonra kızı da kuş kılığına sokmuş. Bir gece gitmiş Hüsnü Yusuf, o kızı içeriye almış. Diğer kuşlar girişte yatıyormuş. Sonra sabah olmuş kuşlar uçup gitmişler, Hüsnü Yusuf kalmış. Daha sonra o da kuş kılığına girmiş ve uçup gitmiş. Gitmeden önce de kızı odaya sokmuş ve kapıyı kilitlemiş. Sonra kuşlar gelmiş ve kapıda kalmışlar. Hüsnü Yusuf içeriye girerek kızla konuşmuş. Hem oğlan güzelmiş hem de kız. Sabah olunca kuşlar uçup gitmiş, kız kalmış. Kuşlardan biri Hüsnü Yusuf’a demiş ki:

“Dün senin bir misafirin vardı, bugün de var, söyle; sen de sefil olma, o da sefil olmasın. Ben bunlara söylemem.” Hüsnü Yusuf da:

“Bir kız bana âşık oldu, o şimdi evdedir. Gece olunca onunla kalıyorum, gündüz uçuyorum, geziyorum.” demiş. Kuş:

“Ben bunlara söylemem.” demiş.

Aradan zaman geçmiş, Hüsnü Yusuf’un karısı bir çocuk doğurmuş. Çocuğun saçları altındanmış. Sonra karısı demiş ki:

“Böyle böyle oldu ne yapalım?” Hüsnü Yusuf da demiş ki:

“Benim annemin evi karşıda bir ev. Ben seni bir gece oraya götürüyüm kuşlar uyusun da. Sen git, çocuğu da kucağına al, -Hüsnü Yusuf’un canı için beni misafir ediniz- de ve git, onlar senin gönlünü hoş ederler ve misafir alırlar” demiş.

Götürmüş kızı eve ve tekrar kuşların yanına dönmüş. Kırk tane kuş isteklerini yerine getirmeyenlere saldııyorlarmış. Bu kadın gitmiş –tak tak tak- kapıyı çalmış.

“Kimin nesisin?”

“Hüsnü Yusuf’un canı için beni misafir edin.” demiş.

“Aaaa bizim Hüsnü Yusuf adında bir oğlumuz vardı, sen onu nereden biliyorsun?”

“Beni misafir edin, söyleyeceğim size.” demiş. Herkes yattıktan sonra kızı da bir odaya yatırmışlar. Hüsnü Yusuf kızın yattığı odaya gelmiş, pencereyi tıklatmış:

“Nasılsın, iyi misin?” demiş.

“İyiyim.” demiş, “Gelsene bir çocuğun da oldu onu da görürsün.” demiş.

“Olmaz” demiş “Kuşlar bilseler seni de beni de parçalarlar demiş. Sonra “Babama -Hüsnü Yusuf’un canı için beni bu gecelik de misafir edin.- dersin onlar seni ağırlarlar” demiş.

Çocuğu varmış Hüsnü Yusuf’un. Bu çocuğa da çok sevinmişler. Demiş ki annesi:

“Benim oğluma nasıl da benziyor”

Hep de sevmişler. Hüsnü Yusuf yine gelmiş el ayak çekilince pencereyi tıklatmış:

“Nasılsın?”

“İyiyim.”

“Çocuk nasıl?”

“O da iyi.”

“Annem babam nasıl?”

“Onlar da iyi çok seviyorlar beni” demiş kadın. Yine uçup gitmiş bu.

Kuşlardan korkuyormuş kalmak için. Karısı demiş ki:

“Böyle yapıp durma, bir hal çare bulalım bu kuşlara.”

“Öyleyse” demiş “anamın babamın haberi olmadan mahalleden bıçak topla kesici aletler topla, onların ucuna da yağ sür bütün pencerelere diz gece” demiş. “Ben gece burada kalırım onlar pencereye gelip bana saldırırlar öldürmek için” demiş.

Kadın Hüsnü Yusuf’un dediği şeyleri hep toplamış pencereye yapıştırmışlar. Kuşlar sabah bakmışlar ki Hüsnü Yusuf yok, Onun evini biliyorlarmış, doğruca oraya gitmişler. Pencerenin önündeki bıçaklardan dolayı hepsi ölmüş. Hüsnü Yusuf da kız ile kalmış. Sabah olunca annesine babasına anlatmışlar tüm olanları.

“Ben Hüsnü Yusuf’um işte bu da gelininizdir. Kuşlar beni tutsak etmişti, ben sizi biliyordum ama gelemiyordum.” demiş. “Bu gelininizdir, ben de oğlunuz.”

Onlar da sevinmiş. “Bir olan oğlumuz iki oldu.” demişler. Düğün yapmışlar oyun yapmışlar oğulları eve gelmiş. Hem gelin hem torun... Sevinmişler oynamışlar yiyip içip yaşamışlar.

4. “Eçgiçik” Masalı⁸

4.1. Karaçay Türkçesiyle Özgün Metin

Erdde erdde erdde bir bugarçgayçık, bir goçgarçık, bir da bir eçgiçik baremiş. Üçü cöñger bolgandıla. Andan bıla: “Haydagız cayılırga barayık.” “Gayrı barayık?” “Miñgi Taw’ga barayık.” degendile deydi. Andan bıla bargandıla. Cayılgandıla, cayılgandıla, cayılgandılaaa...

Bugarçgayçık: “Men toyganna, men keteme” degendi. Olbirle da:

“Bar hayda seni bir garnıñ bolganlıkga bizni eki garnıbız üç garnıbız bardı, biz toymaganbız.” degendile. Andan ol kele kele keleeee allına bir börüçük çıkgandı:

“Gaydan kelese bugarçgayçık?” degendi. Ol da:

“Miñgi Taw’dan cayılıp keleme.” degendi.

“Arı aylan da beri aylançı.” degendi börüçük. Ol arı aylanıb beri aylanganlay börüçük “haaap!” degent da cutgandı.

Andan olbirsı goçgarçık:

“Hayda keteyik eçgiçik” degendi.

“Da sen toygannıkga men toymaganma. Sen ket.” degendi. Goçgarçıkını allına börüçük çıgıb:

“Gaydan kelese goçgarçık?” degendi.

“Mingi Taw’dan cayılıp keleme.” degengi goçgarçık.

“Ol başıñdagıla ne zatdı?” deb sorgandı.

“Temir tokmaklarımı” degendi müyüzlerine. Andan

“Arı aylan da beri aylançı” degendi börüçük. Ol arı aylanıb beri aylanama degenley börüçük haman anı da cutgandı.

Andan sıra eçgiçikge kelgendi. Eçgiçik de toygant arı hoplay beri hoplay keleymış çıñgay çıñgay. Börüçük çıkgandı allına.

“Gaydan kelese eçgiçik” degendi.

“Öllüñü köründen keleme.”

“Başıñdagıla ne zatdı?”

“Temir gılınçlarımı” degent deydi

⁸ Derleme yapılan kişi: Necati Çinpolat.

“Tübüñdegile ne zatdı?”

“Temir tokmaklarımdı” degendi.

“Da neterikse alanı?”

“Seni garnıñı cırtarıkma.”

“Arı aylan da beri aylançı” degent deydi börüçük. Añga:

“Sen arı aylan da beri aylançı” degent deydi. Börüçük arı aylanıb beri aylanama degenley urgant da börüçüknü garnını cırtgandı da bugarçgayçık bla goçgarçıkñı çıgartıb alıp kelgendi.

4.2. Türkiye Türkçesine Aktarma

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir buzağı, bir koç ve bir keçi varmış. Üçü arkadaş olmuş. Bir gün bunlar:

“Haydi otlamaya gidelim.” demişler. “Nereye gidelim?” “Miñgi Tav’a gidelim.” demişler. Sonra oraya gitmişler. Otlamışlar, otlamışlar, otlamışlaaar...

Buzağı: “Ben doydum, gidiyorum” demiş. Diğerleri:

“Hadi sen git, senin bir karnın olmasına rağmen bizim iki üç karnımız var, biz doymadık.” demişler. Buzağı yola çıkmış. Gelirken yolda karşısına bir kurt çıkmış:

“Nereden geliyorsun buzağıcık?” diye sormuş. O da:

“Miñgi Tav’dan otlayıp geliyorum.” demiş.

“Kendi etrafında bir dönsene.” demiş kurt. Buzağı kendi etrafında dönünce kurt onu “haaaam” demiş de yutmuş.

Daha sonra diğer koç:

“Hadi gidelim keçicik” demiş.

“Sen doymuş olabilirsin, ama ben doymadım. Sen git” demiş. Koçun önüne kurt çıkip:

“Nereden geliyorsun koç?” diye sormuş.

“Miñgi Tav’dan otlayıp geliyorum.” demiş koç.

“O başındaki şeyler ne?” diye sormuş kurt.

“Demir tokmaklarımdır.” demiş boynuzları için.

“Kendi etrafında bir dönsene.” demiş kurt. Koç kendi etrafında dönünce kurt onu “haaaam” demiş de yutmuş.

Sıra keçiye gelmiş. Keçicik de doymuş hopluya zıplaya geliyormuş. Kurt çıkmış karşısına:

“Nereden geliyorsun keçicik?” diye sormuş.

“Ölünün köründen geliyorum.”

“Başındaki şeyler ne?”

“Demir kılıçlarımdır.”

“Ayağının altındaki ne?”

“Demir tokmaklarımdır.”

“Peki, ne yapacaksın onları?”

“Senin karnını deşeceğim.”

“Kendi etrafında bir dönsene.” demiş kurt.

“Sen kendi etrafında dön demiş keçicik. Kurt kendi etrafında dönüyorum derken keçicik vurmuş boynuzlarını, kurdun karnını deşmiş ve buzağı ile koçu kurtarmış.

4. Sözlükçe

Derlenen masal metinlerindeki dil, Kafkasya’daki Karaçay Türkleri (Tavkul’un sözlüğü esasında) ile Türkiye’nin Arpacı Karaçay köyündeki Karaçay Türkleri arasındaki gerek leksik gerekse fonolojik ve yapısal bazı farklılıkları ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu farklılıkların oluşmasındaki en büyük etken şüphe yok ki burada yaşayan bölge halkı ile olan temaslardır. Örneğin ‘çok’ anlamına gelen sada kelimesi diğer Karaçaylar arasında bilinmezken Arpacı Karaçay’da kullanılmaktadır. Ayrıca, kelimenin Tokat yöresinde de sede şeklinde kullanıldığı tarafımızca tespit edilmiştir. Bu kelimenin bu yöreden kaynaklanan bir farklılık olduğu söylenebilir de, Türkiye Türkçesi ağızlarında Hakkâri’nin Uludere ilçesi Şenoba yöresinden derlenen ve ‘daha çok’ anlamına gelen zéda (DS-12: 4831) ile Sivas, Kırşehir ve Niğde Bor’da ‘büsbütün, daha fazla’ anlamında kullanılan zat (III) (DS-11: 4351, DS-12: 4830) kelimelerinin bulunması bu kelimenin Tokat’a özgü olmadığını sezdirmektedir.

Bununla beraber, benzer bir durum olarak kerez ve hayat kelimeleri de düşünülebilir. Derlediğimiz masal metinlerinde ‘sefer, defa’ anlamında kullanılan kerez kelimesi Türkiye’nin Bolu ili Mudurnu ilçesi İğneciler köyü, Amasya’nın Merzifon ilçesi, Tokat, Sivas ve Yozgat ağızlarında ‘kez, defa’ anlamında geçmektedir (DS-8: 2754).⁹

Ayrıca, Kafkasya’da kelime başı kalın k- sesinin, Arpacı Karaçay’da kalın g- sesine dönüşmüş olması fonolojik açıdan dikkat çekicidir ve bir Oğuzca tesiri gibi görünmektedir: kalay > galay, kaydan > gaydan, kayrı > gayrı, koy > goy, kuan- > guvan- vb. Bu durumun bir benzeri yine Kafkasya’da konuşulan Kumuk Türkçesinde de görülür.¹⁰

⁹ Aynı kelime, aynı anlamla Samsun-Kamaloş ve Tokat-Zile’de *gerez* biçiminde kullanılmaktadır (DS-6: 2018).

¹⁰ Neşe Erenoğlu’nun *Kumuk Türkçesinde Oğuzca Unsurlar* isimli makalesinde konuyla ilgili olarak şu bilgiler verilmiştir (2010: 378): #k > #ğ değişimi Oğuzca bir özelliktir. Oğuz grubu dışındaki lehçelerde #k korunmaktadır. Bekir Çobanzade, Kumuk Türkçesinde #k sesinin #ğ sesine çevrilebildiğinden bahseder. Kumuk Türkçesinde bu ses değişimi sistemli değildir.

Bazı birleşik kelimelerde ay-e veya e-ay ses diziminin oluşması sonucu kaynaşmayla bazı seslerin erimesi, bu bölgede sık rastlanan bir durumdur: alay ese > alise, ne aylan- > nayan-.

Sonuç olarak, bu üç masal metninden hareketle yapılacak çıkarım, analiz, mukayese ve sonuçlar, ilerleyen zamanda, derleme metinlerinin artmasıyla daha sağlıklı hale gelecek; böylece gerek dil gerekse folklor bakımından Karaçay kültürünün araştırılmasına ciddi bir katkıda bulunacak gibi görünmektedir.

Derlenen Metinlerden Seçme Kelimeler

Bu açıklamalar dışında, derlenen metinlerden seçilen bazı kelimelerin anlamları şöyledir:

açuvlan-	öfkelenmek
alise<alay ese	'öyleyse'
arba	araba
arıberi	o yana bu yana
aruv	güzel
asıra-	saklamak, gizlemek
aşa-	yemek yemek
aylan-	gezmek, dolaşmak
bılay	böyle
birekiçkün	birkaç gün
birge	birlikte, beraber
biy	bey, prens
bla	ile
börü	kurt
bugarçgay	buzağı
cak-	yakmak
cañgız	yalnız
caşa-	yaşamak
cayıl-	otlamak, yayılmak
ciy-	toplamak
comak	masal
cöñger	arkadaş
cuk	şey, bir şey
cukla-	uyumak

Aynı sözcüklerin hem #k'lı hem #ğ'lı kullanımı söz konusudur. Aşağıdaki sözcüklerin hem #ğ'lu hem #k'lı kullanımı söz konusudur. ğırk (BÇ, s.57), ğan (BÇ, s.58), ğuçak (BÇ, s.58), ğamçı (BÇ, s.58), ğal- (BÇ, s.59), ğayt- (BÇ, s.59), ğız, ğardaş, ğoy- (KT, s.17).

cükle-	yüklemek
çaç	saç
çınga-	zıplamak, sıçramak
deb	diye
eçgi	keçi
erkelet-	nazlandırmak, şımartmak, gönlünü hoş etmek
ertde ertde	Karaçaycada masala başlarken tekrarlanan söz
ertdemle	sabahleyin
eşik	kapı
galay	nasıl
gaydan	nereden
gayrı	nereye
gıçır-	bağırarak
gıyır	kenar
goçgar	koç
goy	koyun
guvan-	sevinmek
hayat	antre, giriş
ızına gayt-	geri dönmek
igi	iyi
iy-	göndermek
kerez	sefer, defa
kesek	miktar
kesi	kendi
koy	köy
ma	işte
madar	çare, imkân
mal	inek
müyüz	boynuz
naylan-	<ne aylan- 'ne gezer, ne arar'
olbir	öbür
sabiyçik	çocuk
sada	çok
tala-	parçalamak, ısırarak
tayak	değnek

tebre-	harekete geçmek, başlamak, sallamak
temir	demir
tereze	pencere
toy-	doymak
tögerek	çevre, etraf, yuvarlak
tüb	dip, alt
tünene	dün
tüy-	dövmek
urla-	hırsızlık yapmak, çalmak
uşa-	benzemek
üñüç	bıçak gibi kesici, delici bir alet
üy	ev
zat	şey

5. Sonuç

Karaçay Türklerinin Türkiye’de yerleştiği yerlerden biri olan Tokat’ın Sulusaray ilçesinde bulunan Arpacı Karaçay köyünden derlenen üç masaldan hareketle yapılan bu çalışma, hem bölgesel sözvarlığını görmek, hem folklorik dil malzemesini ortaya koymak, hem de Türkiye Karaçaylarının dilinin tespiti bakımından önem taşımaktadır. Adı geçen köyle ilgili daha önceden derleme yapılmamış olması çalışmaya ayrıca da bir önem katmaktadır. Bu çalışma sayesinde, Türkiye’deki Karaçay Türkleriyle ilgili araştırma ve incelemelerin artmasına ve böylelikle daha verimli ve sağlıklı bilgilere ulaşılmasına katkıda bulunulmak istenmektedir.

Kaynakça

Bice, Hayati (1991). *Kafkasya’dan Anadolu’ya Göçler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çinpolat, Rümeysa (2014), *Tokat – Arpacı Karaçay Köyü Karaçaylarının Kullandığı Lehçenin Küçük Bir Grameri* (Dan. Dilek Ergönerç Akbaba). Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Ankara.

Doğan, İsmail (2012), *Türkiye Karaçayları ve Dilleri*, Ordu: Altınçekiç Ofset Matbaacılık.

Erenoğlu, Neşe (2010), *Kumuk Türkçesinde Oğuzca Unsurlar*, Turkish Studies, Volume 5/1 Winter, s. 351-398.

OB-I: Gurulkan, Kemal – Ali Osman Çınar – Yusuf İhsan Genç – Uğurhan Demirbaş (2012), *Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri*, I. Cilt, Ankara: T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

OB-II: Gurulkan, Kemal – Ali Osman Çınar – Yusuf İhsan Genç – Uğurhan Demirbaş (2012), *Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri*, II. Cilt, Ankara: T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tavkul, Ufuk (1993), *Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür: Karaçay – Malkar Türklerinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Değişme Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Tavkul, Ufuk (2000), *Karaçay Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tavkul, Ufuk, *Karaçay – Malkarlılar Kimdir?*, <http://www.circassiancenter.com/cc-turkiye/arastirma/0287-balkar.htm> (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Yerelnet: *Yerel Yönetimler Portalı*, <http://www.yerelnet.org.tr/> (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün bir hizmeti olup T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından finansal açıdan desteklenmektedir) (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Derleme Yapılan Kişiler

Hamit Çinpolat, Orus sülalesinden, Emekli, 1926 doğumlu

Latife Alkan, Mama sülalesinden, Ev Hanımı, 1933 doğumlu

Necati Çinpolat, Orus sülalesinden, Emekli, 1945 doğumlu

Bilal Selkaya, Aliy sülalesinden, Emekli, 1938 doğumlu

EK-1: Türkiye'deki Karaçay Köyleri ve Nüfusları¹¹

İl / İlçe	Köy	Bice		Tavkul		Yerel Net					
		1985	1990	1985	1990	2000	2007	2010	2011	2012	2014
Afyon/İscehisar	Doğlat	283	247		247	184			132	125	127 ¹²
Ankara/Gölbaşı	Yağlıpınar ¹³	170	324								
Eskişehir/Han	Akhisar	193	121		121	61			29	32	28 ¹⁴
Eskişehir/Han	Gökçeyayla	310	244			147			67	65	75 ¹⁵
Eskişehir/Han	Yazılıkaya		138		138	82					57 ¹⁶
Eskişehir/Çifteler	Belpınar	342	260	342	260	403		141	132	129	
Eskişehir/Sivrihisar	Ertuğrul	568	398	568	398	349	289	183	195	191	
İstanbul/Yalova	Çiftlik ¹⁷	142									
Kayseri/Pınarbaşı	Eğrisöğüt	123	74	123	74	60			23	33	
Konya/Sarayönü	Başhüyük	2074	2201	2028	2201	2069	1116				1060 ¹⁸
Sivas/Yıldızeli	Emirler		110	132	110	82			67	53	15 ¹⁹
Tokat/Sulusaray	Arpacı Karaçay	290	249		249	142			76	79	77 ²⁰
Tokat/Almus	Çilehane	354	319			172					95 ²¹

¹¹ Türkiye'deki Karaçay Türklerinin köyleri, Hayati Bice ve Ufuk Tavkul'dan hareketle gösterilmiştir. Ancak bu tablo tarafımızdan il ve ilçe bilgileri dâhil olmak üzere yeniden düzenlenmiş ve güncellenmiştir.

¹² İscehisar Kaymakamlığı Resmi Sitesi: <http://www.iscehisar.gov.tr/>

¹³ 2004 yılında çıkan yasa ile, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırlarını gelirleyen 50 km'lik yarıçap içinde kaldığından mahalleye dönüşmüştür.

¹⁴ Han Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.han.gov.tr/default_B0.aspx?content=194

¹⁵ Han Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.han.gov.tr/default_B0.aspx?content=194

¹⁶ Han Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.han.gov.tr/default_B0.aspx?content=194

¹⁷ Haziran 1995 tarihinde 550 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İlçe statüsü kazanmıştır.

¹⁸ Sarayönü Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.sarayonu.gov.tr/default_B0.aspx?content=194

¹⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Emirler,_Y%C4%B1ld%C4%B1zeli#N.C3.BCfus

²⁰ Sulusaray Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.sulusaray.gov.tr/default_B0.aspx?content=1007

²¹ Almus Kaymakamlığı Resmi Sitesi: http://www.almus.gov.tr/default_B1.aspx?content=194

